

Wpływ nieobecności kibiców gości na wyniki drużyny wyjazdowej, ze szczególnym uwzględnieniem przypadku Wisły Kraków

Karol Michalak

Maj 2025

I. Wprowadzenie

A. Tło i problem badawczy

W ostatnich sezonach polskiej piłki nożnej, obserwuje się zjawisko systematycznego ograniczania możliwości udziału zorganizowanych grup kibiców gości w meczach wyjazdowych. Szczególnym przypadkiem, który stał się bezpośrednią inspiracją dla niniejszego badania, jest sytuacja klubu Wisła Kraków. W sezonach 2023/2024 oraz 2024/2025 drużyna ta doświadczyła bezprecedensowej skali zakazów uczestnictwa jej fanów w niemal wszystkich spotkaniach wyjazdowych tego klubu. Sytuacja ta rodzi fundamentalne pytania nie tylko o zgodność tych praktyk z obowiązującymi regulacjami prawnymi i sportowymi, ale również o potencjalny wpływ braku wsparcia "dwunastego zawodnika" na wyniki sportowe osiąmane przez drużynę gości, a w konsekwencji na uczciwość i integralność rozgrywek. Zjawisko to, dotyczące jednego z największych i najbardziej rozpoznawalnych klubów w Polsce, wymaga szczegółowej analizy zarówno pod kątem proceduralnym, jak i sportowym.

B. Cel i pytania badawcze

Celem niniejszego raportu jest zbadanie wpływu nieobecności kibiców gości na wyniki drużyny wyjazdowej, ze szczególnym uwzględnieniem analizy przypadku Wisły Kraków. W ramach tak określonego celu, sformułowano następujące główne pytania badawcze:

1. Jakie były udokumentowane przyczyny i oficjalne uzasadnienia systematycznych zakazów udziału kibiców Wisły Kraków w meczach wyjazdowych w sezonach 2023/2024 i 2024/2025, a także na ile decyzje te były zgodne z obowiązującymi regulacjami Polskiego Związku Piłki Nożnej (PZPN), wytycznymi UEFA oraz przepisami prawa krajowego?
2. Czy i w jakim stopniu nieobecność kibiców gości wpłynęła na wyniki sportowe (mierzone średnią liczbą punktów na mecz wyjazdowy oraz procentem zwycięstw) Wisły Kraków

w analizowanych meczach wyjazdowych, w porównaniu do sezonu referencyjnego z ich regularnym udziałem oraz w odniesieniu do średnich wyników ligowych?

3. Jaką potencjalną stratę punktową poniosła Wisła Kraków w wyniku braku wsparcia kibiców na meczach wyjazdowych, według modelu ekonometrycznego opartego na badaniach Colella, Daltona i Giusti (2018), zaadaptowanego do specyfiki polskiej I Ligi i charakterystyki klubu?
4. Jakie są szersze implikacje badanego zjawiska systematycznego wykluczania kibiców gości dla integralności i uczciwości rozgrywek piłkarskich w Polsce oraz jakie działania mogłyby zostać podjęte w celu zapobiegania podobnym sytuacjom w przyszłości?

C. Struktura raportu

Aby odpowiedzieć na postawione pytania badawcze, raport został podzielony na następujące rozdziały. W pierwszej kolejności (Rozdział II) przedstawione zostaną teoretyczne podstawy zjawiska "przewagi własnego boiska" (Home Advantage, HA) oraz udokumentowany w literaturze naukowej wpływ obecności (lub nieobecności) kibiców na przebieg i rezultaty meczów piłkarskich. Następnie (Rozdział III) opisana zostanie metodologia przeprowadzonego badania, obejmująca projekt badawczy, metody gromadzenia danych oraz techniki ich analizy, w tym szczegółowe uzasadnienie adaptacji modelu Colella et al. (2018). Kolejny rozdział (Rozdział IV) skupi się na kontekście polskim, analizując obowiązujące regulacje prawne dotyczące udziału kibiców gości oraz praktyki stosowane przez kluby, w tym kwestię meczów o podwyższonym ryzyku. Kulminacyjnym punktem raportu (Rozdział V) będzie szczegółowe studium przypadku Wisły Kraków, obejmujące analizę stanu faktycznego dotyczącego zakazów wyjazdowych, porównanie wyników sportowych w okresach z i bez kibiców, argumentację statusu klubu jako "wielkiego" oraz próbę oszacowania potencjalnych strat punktowych. Całość zamyka Rozdział VI, zawierający wnioski końcowe, dyskusję wyników w szerszym kontekście oraz rekomendacje dla Polskiego Związku Piłki Nożnej i klubów.

II. Przegląd literatury i podstawy teoretyczne

A. Zjawisko przewagi własnego boiska (Home Advantage)

Przewaga własnego boiska (ang. *Home Advantage*, HA) jest dobrze udokumentowanym zjawiskiem w piłce nożnej, polegającym na tym, że drużyny osiągają statystycznie lepsze wyniki grając na własnym stadionie. Do czynników przyczyniających się do HA zalicza się przede wszystkim: wsparcie kibiców, znajomość obiektu oraz potencjalną stronnictwość sędziów. Wsparcie kibiców jest często uważane za dominującą przyczynę HA, określani są oni mianem "dwunastego zawodnika". O ile wpływ kibiców gospodarzy jest szeroko badany, o tyle specyficzny wpływ nieobecności tylko kibiców gości jest obszarem bardziej złożonym.

Statystyki z czołowych lig europejskich dobitnie ilustrują ten fenomen. Dla przykładu, drużyny gospodarzy w Bundeslidze zdobywały średnio 70.45% możliwych do zdobycia punktów, w La Liga 71.65%, w Ligue 1 71.51%, w Premier League 69.67%, a w Serie A 69.07%. Wśród wymienionych czynników, wpływ kibiców na sędziów jest często wskazywany jako kluczowy element wyjaśniający efekt HA. Badania przeprowadzone podczas pandemii COVID-19 (kiedy mecze odbywały się bez udziału publiczności) zdają się potwierdzać tę tezę pokazując, że zmniejszenie lub nawet całkowity zanik HA był skorelowany z brakiem wsparcia psychologicznego dla gospodarzy oraz absencją presji tłumu na arbitry (Chacon-Fernandez i in., 2025).

Przykłady potencjalnej stronnictwość sędziowskiej obejmują większą liczbę żółtych kartek pokazywanych drużynom gości. Goumas w swoich badaniach wykazał, że w Lidze Mistrzów drużyny gości otrzymywały o 25% więcej żółtych kartek niż gospodarze, a w Lidze Europy o 10% więcej (Goumas, 2017). Analiza Boyko dla Premier League wykazała, że sędziowie przyznawali większą przewagę gospodarzom, co odzwierciedlały statystyki żółtych kartek (średnio 1.1 dla gospodarzy vs 1.6 dla gości), czerwonych kartek (0.06 vs 0.09) oraz rzutów karnych (0.1 vs 0.05) (Boyko, 2007).

B. Wpływ kibiców na wyniki i sędziowanie

Okres pandemii COVID-19 i tzw. "mecze duchów" (ghost games) dostarczył wielu istotnych danych. Liczne badania wykazały znaczącą redukcję HA podczas meczów rozgrywanych bez udziału kibiców. Opublikowano wiele prac w tej materii, każda z nich kończy się podobnym wnioskiem: efekt HA istnieje i na jego siłę znaczący wpływ ma obecność kibiców gospodarzy, co w pełni można było zaobserwować w czasie pandemii COVID-19 i restrykcji z nią związanymi.

Tabela 1: Podsumowanie kluczowych ustaleń z badań nad "meczami duchów" w okresie COVID-19

Badanie	Metryka	Zmiana bez kibiców (w porównaniu do meczów z kibicami)
Arrondel et al. (2024)	Procent wygranych gospodarzy	Spadek z 46% do 36%
Arrondel et al. (2024)	Procent wygranych gości	Wzrost o blisko 8 punktów procentowych
Arrondel et al. (2024)	Liczba strzałów gospodarzy	Spadek (różnica w stosunku do gości zmniejszona o 41.2%)
Arrondel et al. (2024)	Oczekiwane gole (xG) gospodarzy	Spadek (różnica w stosunku do gości zmniejszona o 45.5%)
Arrondel et al. (2024)	Faule gospodarzy	Wzrost o 0.65 więcej niż przeciwnicy
Arrondel et al. (2024)	Żółte kartki dla gospodarzy	Wzrost o 0.39 więcej niż przeciwnicy
Arrondel et al. (2024)	Czerwone kartki dla gospodarzy	Wzrost o 0.04 więcej niż przeciwnicy
Arrondel et al. (2024)	Kartki dla gości	Spadek o 20%

Powyższa tabela obrazuje jak mocno kibice gospodarzy mają wpływ na osiągnięte wyniki i pracę sędziego podczas meczów piłkarskich. Dane zostały jednak zebrane w oparciu o mecze

odbywające się bez kibiców zarówno gości, jak i gospodarzy. W dalszej części badania zostanie przedstawiony efekt braku tylko kibiców drużyny przyjezdnej.

C. Nieobecność kibiców gości – badania międzynarodowe (Colell, Humphreys)

Badania z okresu COVID-19 wskazują na ogólną redukcję HA w wielu ligach przy braku wszystkich kibiców. A co w sytuacji, gdy brakuje tylko kibiców gości? Przez ponad dziesięć lat, począwszy od czerwca 2013 roku, kibice drużyn gości mieli zakaz uczestniczenia w meczach argentyńskiej ligi piłkarskiej z powodu licznych aktów przemocy. Analiza tego okresu dostarcza niezwykle cennych danych. W badaniu "You'll Never Walk Alone: The Effect of Moral Support on Performance" autorstwa Colella, Dalton i Giusti (2018), porównano 1320 meczów ligowych przed i po wprowadzeniu zakazu uczestnictwa fanów drużyn przyjezdnych. Badanie wykazało, że drużyny gości w Argentynie były średnio o około **20% bardziej narażone na porażkę bez wsparcia swoich kibiców**. Efekt ten był silniejszy w przypadku "wielkich klubów" (Boca, River Plate, Racing, San Lorenzo, Independiente), które zazwyczaj mają liczniejsze grupy kibiców wyjazdowych. Jak Colell zdefiniował „los cinco grandes”, tj. „wielkie kluby”? Przy wyborze danych klubów kierował się trzema cechami:

1. Liczebnością bazy kibicowskiej i wyjazdowych grup kibiców
2. Wielkością budżetów
3. Sukcesami sportowymi

Ta jasna definicja pozwoliła autorom sprawdzić, czy brak wyjazdowego wsparcia uderza szczególnie w drużyny, które w największym stopniu wypełniają sektor kibiców gości. Założenia okazały się trafne i zakaz wyjazdowy kibiców gości był zdecydowanie najbardziej odczuwalny dla kibiców największych zespołów. Oznacza to, że dla drużyn silnie polegających na lub przyzwyczajonych do głośnego dopingu na wyjazdach, negatywny wpływ jego braku może być zdecydowanie większy, proporcjonalnie do „wielkości” klubu. W przypadku zespołu posiadającego znaczną bazę kibicowską, gdzie stosunek kibiców gości do liczby kibiców gospodarzy jest znaczący, efekt osłabiania czynnika HA zdecydowanie wzrasta. Korzyści

psychologiczne dla zawodników gości rosną (jednocześnie osłabia się pewność siebie zawodników gospodarzy), presja na sędziego spada, a tym samym niwelowany jest efekt sędziowania „pod gospodarzy”.

Badanie dostarcza mocnych dowodów na **bezpośredni związek przyczynowy** między brakiem wsparcia moralnego ze strony kibiców gości, a negatywnymi wynikami drużyny wyjazdowej. W pracy kontrolowano stronniczość sędziowską i wykorzystano mecze pucharowe (z udziałem kibiców gości) jako test placebo. Na czym polegał rzeczony test? Autorzy wybrali mecze Pucharu Argentyny rozgrywane w tym samym okresie, co ligowe spotkania objęte zakazem, ale bez zakazu dla kibiców gości. Przeprowadzili identyczną regresję jak dla ligi, traktując zmienną „ban” tak samo. Współczynnik przy zakazie nie był istotny statystycznie – brak kibiców nie wpływał na rezultat, bo kibice w pucharze wciąż jechali na mecz. Wniosek testu jest jednoznaczny: skoro „pseudo-zakaz” w meczach pucharowych nie obniżał wyników zespołów przyjezdnych, to efekt zaobserwowany w lidze nie jest artefaktem czasu, formy czy innych zmiennych, lecz faktycznie **wynika z utraty wsparcia fanów**. Placebo test wzmacnia więc wiarygodność wniosku, że to przede wszystkim moralne wsparcie kibiców generuje dodatkową przewagę lub niweluje efekt HA.

Pomimo, że Colell w swojej analizie skupił się głównie na wsparciu psychologicznym i moralnym, należy ponownie wspomnieć o wpływie kibiców na pracę sędziego. Badania jednoznacznie wskazują, iż drużyny gospodarzy uzyskują znaczącą przewagę w kontekście sędziowania otrzymując o wiele mniejszą liczbę żółtych i czerwonych kartek; rzadziej też dyktowano przeciwko nim rzuty karne. Z kolei analiza meczów w okresie pandemii COVID-19 wskazuje znaczne odwrócenie trendu: wzrost fauli, pokazywanych kartek i dyktowanych rzutów karnych na niekorzyść gospodarzy. Oba te fakty jednoznacznie wskazują, iż obecność kibiców gości istotnie wpływa na decyzje podejmowane przez sędziego, a teza wygłoszona przez Colella, iż drużyny gości były o około 20% bardziej narażone na porażkę bez swoich kibiców, może mieć w rzeczywistości jeszcze większą wagę; drużyny gości bez wsparcia swoich kibiców są narażone na porażkę z **istotnie większym prawdopodobieństwem niż wskazane 20%**. Szczególnie może to dotyczyć zespołów mająca o wiele większą liczbę kibiców niż kibice gospodarzy.

Badanie Colella to nie jedyna publikacja w tej materii. Humphreys i in. (2022) w swoim badaniu: „*Separating the Crowds: Examining Home and Away Attendances at Football Matches*” znaleźli wstępne dowody na to, że frekwencja kibiców gości w piłce nożnej może szczególnie wpływać na wyniki meczów. Na podstawie analizy 7574 meczów z lat 1989-2022 wykazali, że liczba kibiców gości ma realny wpływ na wyniki osiągane przez zespoły: im więcej kibiców gości, tym lepsze są wyniki drużyny gości. W pracy podnosili, iż liczy się przede wszystkim przewidywana liczebność (fitted value), a nie jej „niespodziewana” część – z punktu widzenia gospodarzy świadomość braku dopingu gości zwiększa szansę na wygraną. Z perspektywy drużyny gości oczekiwanie braku wsparcia własnych kibiców działa zdecydowanie negatywnie zmniejszając statystycznie szansę na zwycięstwo. Efekt jest tym silniejszy, im większa jest baza kibicowska drużyny gości.

Z wyliczeń wynika, iż każdy 1% pojemności stadionu przyznany kibicom gości zwiększa o 0,05 pp. szansę na zwycięstwo, co przy założeniu wielkości sektora gości w wysokości 5% pojemności stadionu generuje stratę około 0,1 punktu na mecz. W wnioskach pracy autorzy zaznaczyli, że nawet niewielka, lecz donośna grupa kibiców gości realnie osłabia efekt HA – prawdopodobnie poprzez wsparcie mentalne dla piłkarzy przyjezdnych i częściowe zrównoważenie presji tłumu na sędziów.

III. Metodologia Badania

Niniejsze badanie zostało zaprojektowane jako studium przypadku (ang. *case study*) klubu Wisła Kraków, analizujące wpływ nieobecności kibiców gości na wyniki sportowe drużyny w meczach wyjazdowych I Ligi w sezonach 2022/2023, 2023/2024 oraz częściowo 2024/2025. Zastosowano podejście mieszane (ang. *mixed-methods research*), łączące analizę jakościową oraz ilościową w celu wszechstronnego zbadania postawionego problemu badawczego.

A. Gromadzenie Danych

Proces gromadzenia danych obejmował następujące etapy i źródła:

1. **Przegląd literatury naukowej:** Dokonano systematycznego przeglądu recenzowanej literatury naukowej dotyczącej zjawiska przewagi własnego boiska (HA), wpływu obecności i nieobecności kibiców (zarówno gospodarzy, jak i gości) na wyniki meczów piłkarskich, stronniczości sędziowskiej oraz psychologicznych aspektów rywalizacji sportowej. Szczególną uwagę zwrócono na publikacje analizujące mecze rozgrywane przy pustych trybunach (tzw. "mecze duchów" podczas pandemii COVID-19) oraz badania specyficznie odnoszące się do konsekwencji braku wyłącznie kibiców gości, w tym kluczowe prace Colella, Daltona i Giusti (2018) oraz Humphreysa i in. (2022).

2. **Dane meczowe i statystyczne:**

- Zebrano szczegółowe dane dotyczące wszystkich meczów wyjazdowych Wisły Kraków w I Lidze w sezonach 2022/2023 (sezon referencyjny z regularnym udziałem kibiców gości), 2023/2024 (sezon z całkowitym brakiem zorganizowanych grup kibiców gości na meczach ligowych) oraz dane z sezonu 2024/2025. Gromadzone dane obejmowały: datę meczu, przeciwnika, wynik końcowy, liczbę zdobytych punktów, oficjalne powody decyzji o ewentualnym zamknięciu sektora gości oraz tam, gdzie to możliwe, faktyczne okoliczności tych decyzji.
- Dla celów porównawczych zgromadzono dane dotyczące średnich wyników (procent wygranych meczów wyjazdowych, średnia punktów na mecz wyjazdowy – PPG) osiąganych przez wszystkie drużyny gości w I Lidze w analogicznych okresach.
- Źródłami danych były: oficjalne strony Polskiego Związku Piłki Nożnej (PZPN), organizatora rozgrywek I Ligi (Fortuna 1 Liga), oficjalne komunikaty klubowe, raporty medialne o uznanej wiarygodności oraz publicznie dostępne bazy statystyk piłkarskich.

3. **Dane kontekstowe (Wisła Kraków):** W celu oceny statusu Wisły Kraków jako "wielkiego klubu" oraz zrozumienia skali jej potencjału kibicowskiego, zebrano dane dotyczące: średniej frekwencji na meczach domowych i wyjazdowych (m.in. na podstawie oficjalnych raportów PZPN dotyczących organizacji i stanu bezpieczeństwa meczów), medialności (zasięgi w mediach społecznościowych), budżetu klubu (na podstawie raportu "Finansowa Pierwsza Liga" firmy Grant Thornton) oraz historii i osiągnięć sportowych.

4. **Dokumentacja prawno-regulacyjna i oficjalne komunikaty:**

- Analizie poddano oficjalne komunikaty klubów-gospodarzy uzasadniające odmowę przyjęcia kibiców Wisły Kraków.
- Gromadzono i analizowano informacje dotyczące decyzji organów dyscyplinarnych PZPN, a także, w miarę możliwości, stanowiska organów Policji (np. uzyskane w trybie dostępu do informacji publicznej lub opublikowane w mediach) kontrastujące z oświadczeniami niektórych klubów.
- Dokonano przeglądu i analizy treści istotnych regulacji PZPN (w szczególności Uchwały Zarządu PZPN w sprawie zasad udziału kibiców drużyny gości na meczach piłki nożnej szczebla centralnego PZPN oraz Regulaminu Dyscyplinarnego), wytycznych UEFA (m.in. *UEFA Safety and Security Regulations*) oraz przepisów prawa krajowego (przede wszystkim Ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych).

B. Metody Analizy Danych

W analizie zgromadzonego materiału zastosowano następujące metody:

1. **Analiza treści (Jakościowa):** Przeprowadzono analizę treści komunikatów klubów-gospodarzy, decyzji organów PZPN oraz istotnych dokumentów prawnych i regulaminowych. Celem było zidentyfikowanie wzorców w uzasadnieniach zakazów,

ocena ich zgodności z obowiązującymi przepisami oraz wykrycie ewentualnych nieprawidłowości proceduralnych lub merytorycznych.

2. Analiza statystyczna (Ilościowa):

- **Statystyki opisowe i porównawcze:** Obliczono i porównano kluczowe wskaźniki sportowe Wisły Kraków (średnia punktów na mecz wyjazdowy – PPG, procent wygranych meczów wyjazdowych) w sezonach charakteryzujących się obecnością kibiców gości (2022/2023) i ich systematycznym brakiem (2023/2024). Wyniki Wisły Kraków odniesiono do średnich wartości dla wszystkich drużyn gości w I Lidze w tych samych sezonach.
- **Adaptacja i zastosowanie modelu Colella:** W celu oszacowania potencjalnego wpływu nieobecności kibiców gości na zdobycz punktową Wisły Kraków, zaadaptowano model ekonometryczny przedstawiony w pracy Colella, Daltona i Giusti (2018) "You'll Never Walk Alone: The Effect of Moral Support on Performance".
 - **Model bazowy:** Praca Colella et al. wykazała, że w lidze argentyńskiej tzw. "wielkie kluby" traciły średnio 0,27 punktu na mecz wyjazdowy rozgrywany bez wsparcia swoich kibiców ("Bazowy Współczynnik Straty").
 - **Uzasadnienie i proces adaptacji:** Biorąc pod uwagę, że Wisła Kraków w sezonie referencyjnym 2022/2023 (z kibicami) charakteryzowała się wyższym procentem zwycięstw wyjazdowych (47,1%) niż "wielkie kluby" argentyńskie w okresie poprzedzającym wprowadzenie zakazu w ich lidze (35% według Colella et al.), co stanowiło różnicę ok. 34,57%, Bazowy Współczynnik Straty został przeskalowany proporcjonalnie. Obliczenie: $-0,27 \text{ pkt/mecz} \times (1+0,3457) \approx -0,363 \text{ pkt/mecz}$. Dla zachowania konserwatywnego podejścia i uproszczenia, przyjęto skorygowany "Współczynnik Straty dla Wisły Kraków" na poziomie **-0,36 pkt/mecz**. Uzasadnieniem dla skalowania, a nie bezpośredniego przyjęcia

współczynnika, jest potencjalnie większa zależność od wsparcia kibiców lub większy wpływ ich obecności na wyniki w specyficznym kontekście Wisły Kraków (m.in. często ponad 30% udziału kibiców Wisły w frekwencji na stadionach I ligi wobec ok. 15% średniej frekwencji gości dla „Big 5” w badaniu Colella).

- **Aplikacja modelu:** Skorygowany Współczynnik Straty (-0,36 pkt/mecz) został pomnożony przez liczbę meczów wyjazdowych, które Wisła Kraków rozegrała bez zorganizowanej grupy własnych kibiców w sezonach 2023/2024 (17 meczów) oraz w analizowanej części sezonu 2024/2025 (14 meczów). Na tej podstawie oszacowano łączną liczbę punktów potencjalnie utraconych i skorygowano hipotetyczny dorobek punktowy oraz pozycję Wisły w tabeli ligowej.

C. Ograniczenia Metodologii

Autor jest świadomy ograniczeń przyjętej metodologii. Wyniki sportowe w piłce nożnej są zjawiskiem wieloczynnikowym, a izolacja wpływu jednego elementu, jakim jest nieobecność kibiców gości, jest zadaniem złożonym. Zastosowany model ekonometryczny, mimo adaptacji, stanowi uproszczenie rzeczywistości i opiera się na określonych założeniach. Badanie ma charakter korelacyjny i eksploracyjny w kontekście oszacowania strat, a nie jednoznacznego dowodzenia związku przyczynowo skutkowego w sensie eksperymentalnym. Niemniej, połączenie analizy ilościowej z jakościową oceną kontekstu prawnego i faktycznego pozwala na sformułowanie uzasadnionych wniosków dotyczących skali i charakteru badanego problemu. Dalsze omówienie ograniczeń znajduje się w końcowej części raportu.

IV. Kontekst polski: Zakazy wyjazdowe dla kibiców i ich konsekwencje

A. Przegląd zakazów wyjazdowych dla kibiców w polskiej piłce nożnej

Zakazy wyjazdowe dla kibiców są powracającym problemem w polskiej piłce nożnej, szczególnie w I Lidze. Przyczyny tych zakazów są różnorodne: od kar dyscyplinarnych PZPN za

niewłaściwe zachowanie kibiców (np. użycie pirotechniki, przemoc), które mogą obejmować zakaz wyjazdu zorganizowanych grup na określoną liczbę meczów, po decyzje klubów przyjmujących, często motywowane względami bezpieczeństwa, "konfliktami w świecie kibicowskim", rzekomymi problemami infrastrukturalnymi (np. "remontami") lub potencjalnym zagrożeniem porządku publicznego. Pomimo wielokrotnie zmieniających się przepisów, kluby piłkarskie w Polsce zdają się regularnie wykorzystywać możliwość subiektywnej decyzji w kwestii wpuszczania kibiców drużyny gości, co realnie może wpływać na integralność i uczciwość rozgrywek.

B. Obowiązki formalne klubów wobec kibiców gości (Regulacje PZPN, UEFA, Ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych)

Zasady dotyczące wpuszczania kibiców gości na mecze piłkarskie są kluczowym elementem zapewnienia sportowej rywalizacji, atmosfery fair play oraz równego traktowania klubów i ich sympatyków. Zarówno Polski Związek Piłki Nożnej (PZPN), jak i Unia Europejskich Związków Piłkarskich (UEFA) posiadają szczegółowe regulacje w tym zakresie, które mają na celu nie tylko organizacyjne aspekty, ale także przeciwdziałanie dyskryminacji i promowanie pozytywnych wartości w futbolu. Polski Związek Piłki Nożnej określa zasady dotyczące przyjmowania kibiców gości w swoich regulaminach rozgrywek, przede wszystkim w Regulaminie Dyscyplinarnym oraz Uchwale Zarządu PZPN w sprawie zasad udziału kibiców drużyny gości na meczach piłki nożnej szczebla centralnego PZPN. Ramy regulacyjne PZPN tradycyjnie zobowiązywały kluby gospodarzy do przydzielenia minimum 5% pojemności stadionu dla kibiców gości (Uchwała nr II/85 z 2013 roku), choć dopuszczały wyjątki ze względów bezpieczeństwa lub infrastrukturalnych po uzgodnieniu z odpowiednimi organami. Obowiązująca od 2019 roku uchwała mówiła, iż: „(...) Klub drużyny gospodarza ma prawo nie przyjmować zorganizowanej grupy kibiców drużyny klubu gościa tylko i wyłącznie **na podstawie odpowiednich, zgodnych z przepisami prawa powszechnego, decyzji właściwych podmiotów państwowych lub samorządowych**, oraz w szczególnie uzasadnionych przypadkach, gdy istnieją realne, udokumentowane przesłanki wskazujące na możliwość zaistnienia zagrożeń dla bezpieczeństwa lub przebiegu meczu”. Kluby nie miały kompetencji, aby podjąć decyzję o odmowie przyjęcia

zorganizowanej grupy kibiców gości – mogły jedynie wykonać cudzą decyzję (wojewody, organu gminy, PZPN). Żaden klub nie przedstawił też udokumentowanych przesłanek pozwalających na wydanie decyzji o odmowie przyjęcia zorganizowanej grupy kibiców gości. Treść powyższej uchwały została znowelizowana w styczniu 2025 roku. Zgodnie z nowymi przepisami, kluby odmawiające przyjęcia zorganizowanych grup kibiców gości muszą przedstawić szczegółowe, **udokumentowane uzasadnienie** oparte na decyzjach organów państwowych, samorządowych lub dyscyplinarnych PZPN. Zasadność takich odmów podlega każdorazowej ocenie przez organy dyscyplinarne PZPN. Za nieuzasadnione odmowy ("fikcyjne powody") grożą wysokie kary finansowe, sięgające nawet 5 milionów złotych.

Polski Związek Piłki Nożnej zobowiązany jest ponadto do ścisłego przestrzegania regulaminów i wytycznych ustalanych przez organizację UEFA. Ona również przykładą ogromną wagę do obecności kibiców gości podczas meczów. Regulacje te zawarte są przede wszystkim w UEFA Safety and Security Regulations oraz UEFA Disciplinary Regulations. Obecność kibiców gości jest postrzegana jako nadrzędny element zasady fair play. Odmowa wpuszczenia kibiców gości bez ważnego powodu może być uznana za naruszenie zasad sportowej rywalizacji. UEFA prowadzi szeroko zakrojone kampanie przeciwko dyskryminacji, a odmowa wpuszczenia kibiców gości ze względu na ich narodowość, pochodzenie etniczne czy inne cechy dyskryminacyjne jest surowo zabroniona i karana.

Warto odnotować, iż bezprawne i arbitralne ograniczanie możliwości uczestnictwa w wydarzeniach publicznych, takich jak mecze piłkarskie, może naruszać ogólnokrajowe przepisy, w tym gwarancje konstytucyjne dotyczące wolności i równości, a także szczegółowe regulacje ustawowe, zwłaszcza Ustawę o bezpieczeństwie imprez masowych. Kluczowe jest jednak, czy ograniczenie jest "bezpodstawne". Jeśli decyzja o niewpuszczeniu kibiców jest podyktowana realnymi, udokumentowanymi względami bezpieczeństwa i podjęta zgodnie z procedurami (np. na podstawie decyzji odpowiednich organów państwowych), wówczas jest legalna. Problem pojawia się, gdy takie decyzje są podejmowane arbitralnie przez organizatora bez wystarczającego uzasadnienia.

Wiele klubów-gospodarzy, odmawiając przyjęcia kibiców Wisły, w swoich komunikatach powoływało się na bliżej nieokreślone 'niepokojące informacje' lub 'potencjalne zagrożenia'.

Należy w tym kontekście przywołać art. 25 ust. 1 pkt 3 Ustawy z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (dalej: UBIM), która nakłada na organizatora **obowiązek zawiadomienia Policji o przewidywanych zagrożeniach**. Brak publicznie dostępnych informacji o formalnym zgłaszaniu przez te kluby konkretnych, zidentyfikowanych zagrożeń odpowiednim służbom, przy jednoczesnym powoływaniu się na nie w celu zamknięcia sektorów, może rodzić pytania o rzetelność tych uzasadnień i rzeczywiste intencje organizatorów. Brak formalnego zgłoszenia wskazanych powyżej sytuacji jest przestępstwem karnym z punktu widzenia ustawy. Co więcej, art. 15 ust. 3 rzeczony ustawy precyzuje zamknięty katalog osób, którym organizator (klub) ma prawo odmówić sprzedaży biletu lub które ma prawo usunąć z terenu imprezy. Są to osoby:

- Objęte zakazem stadionowym (sądowym lub klubowym).
- Wobec których sąd orzekł zobowiązanie do powstrzymania się od przebywania w miejscach imprez masowych.
- Co do których zachodzi **uzasadnione podejrzenie**, że mogą stwarzać zagrożenie dla bezpieczeństwa imprezy masowej. Kluczowe jest, że to **podejrzenie musi być zindywidualizowane i oparte na konkretnych przesłankach wobec danej osoby**, a nie na generalizacjach.

Arbitralne decyzje o odmowie przyjęcia całej grupy ludzi, bez posiadania zindywidualizowanych, uzasadnionych podejrzeń dotyczących stworzenia przez konkretne jednostki zagrożenia dla bezpieczeństwa imprezy masowej, jest bezpośrednim złamaniem ustawy. Miejsce zamieszkania, sympatia klubowa czy brak historii zakupów **nie są legalnymi podstawami odmowy wstępu według ustawy**. Zgodnie z prawem, za złamanie ustawy grożą klubom bezpośrednie konsekwencje prawne, zarówno w kontekście odpowiedzialności cywilnej wobec dyskryminowanych kibiców, jak również odpowiedzialność karna organizatora imprezy.

B. Mecz podwyższonego ryzyka a obowiązku organizatora - statystyki

Głównym obowiązkiem organizatora meczu piłkarskiego (czyli klubu będącego gospodarzem) wynikającym z UBIM jest zapewnienie bezpieczeństwa uczestnikom. Organizator musi podjąć wszelkie niezbędne środki, aby zapobiec zagrożeniom dla życia i zdrowia osób obecnych na stadionie.

Zgodnie z ustawą, impreza masowa podwyższonego ryzyka to taka, na której zgodnie z informacją o przewidywanych zagrożeniach lub dotychczasowymi doświadczeniami dotyczącymi zachowania osób uczestniczących, istnieje zwiększone ryzyko wystąpienia aktów przemocy lub agresji. Opinia policji jest tutaj kluczowa i może wskazać, że mecz powinien być traktowany jako impreza o podwyższonym ryzyku. W przypadku nadania imprezie statusu podwyższonego ryzyka, organizator musi zapewnić większą liczbę sił i środków ochrony, w tym służb porządkowych. Możliwe są ponadto dodatkowe obostrzenia dotyczące np. sprzedaży i wnoszenia alkoholu, kontroli osób wchodzących na stadion czy ograniczenia liczby dostępnych biletów.

Należy pamiętać, iż negatywna opinia Policji lub zakwalifikowanie meczu jako podwyższonego ryzyka nie jest automatycznie podstawą do całkowitego zakazu przyjmowania kibiców gości przez klub-gospodarza. Decyzję o ewentualnym zamknięciu sektora gości podejmuje wojewoda na wniosek Policji lub z urzędu. Taka decyzja jest środkiem ostatecznym i musi być uzasadniona konkretnymi, poważnymi zagrożeniami dla bezpieczeństwa, których nie da się zneutralizować innymi środkami. Jeśli taka decyzja nie została podjęta przez organy państwowe, organizator ma obowiązek zapewnić bezpieczeństwo wszystkich uczestnikom imprezy masowej, łącznie z kibicami gości.

Powyższe stwierdzenie potwierdzają statystyki. W sezonie 2022/2023 na poziomie trzech najwyższych klas rozgrywkowych szczebla centralnego PZPN (Ekstraklasa, I Liga, II Liga) odbyło się łącznie 918 meczów ligowych. Spośród nich, 145 spotkań (co stanowi 16% ogółu) zostało zakwalifikowanych jako imprezy masowe o podwyższonym ryzyku na podstawie opinii Policji. Decyzje te podejmowano głównie na podstawie opinii Policji. Najwięcej (8-krotnie lub więcej)

status podwyższonego ryzyka otrzymywały mecze Górnika Zabrze, Zagłębia Lubin, Chrobrego Głogów i GKS Katowic (PZPN, 2023). Z kolei w sezonie 2023/2024 jako imprezy masowe podwyższonego ryzyka zostało zakwalifikowanych aż 181 z 918 meczów (20% ogółu). Najwięcej (8-krotnie lub więcej) status podwyższonego ryzyka otrzymywały mecze Ruchu Chorzów, Legii Warszawa, Chrobrego Głogów i GKSu Katowice (PZPN, 2024).

Sumarycznie, na 1836 meczów z dwóch analizowanych sezonów, 326 z nich (18%) było zakwalifikowane jako imprezy masowe o podwyższonym ryzyku. Poza meczami z udziałem Wisły Kraków, tylko 0,33% meczów z tego okresu odbyło się przy zamkniętym sektorze gości decyzją klubu lub wojewody (po odliczeniu kar Komisji Ligi, wyjazdowych zakazów PZPN oraz udokumentowanych remontów) – **niespełna co 300-ty mecz**. Wniosek jest jednoznaczny: zakwalifikowanie meczu jako imprezy masowej o podwyższonym ryzyku nie jest podstawą do odmowy przyjęcia zorganizowanej grupy kibiców gości.

V. Studium przypadku: Wisła Kraków

Kibice Wisły Kraków od dłuższego czasu napotykają trudności z uczestnictwem w meczach wyjazdowych swojej drużyny. Ograniczenia te przybierały formę całkowitych zakazów dla zorganizowanych grup, tj. nieudostępniania przez kluby-gospodarzy obowiązkowej puli 5% biletów, a nawet ograniczenia w nabywaniu biletów wstępu na mecze dla pojedynczych kibiców Wisły, np. poprzez blokadę możliwości ich zakupu dla mieszkańców Krakowa.

A. Historia i stan faktyczny (skala problemu, geneza, przykłady uzasadnień)

Geneza problemu systematycznych odmów przyjmowania kibiców Wisły Kraków przez kluby-gospodarzy jest publicznie i medialnie wiązana z tragicznym w skutkach incydentem, który miał miejsce w Radłowie w sierpniu 2023 roku. Należy zaznaczyć, że zdarzenie to odbyło się podczas amatorskiego turnieju piłkarskiego i nie miało charakteru oficjalnego meczu z udziałem drużyny Wisły Kraków. Według doniesień, grupa osób identyfikujących się jako sympatycy Unii Tarnów oraz Wisły Kraków została zaatakowana przez około stu osobową grupę kojarzoną z klubem BKS Bielsko-Biała. W następstwie tych starć, śmierć poniósł jeden z uczestników,

identyfikowany jako sympatyk BKS Bielsko-Biała, który według dostępnych informacji został raniony racą. Postępowanie prokuratorskie, mimo objęcia zarzutami kilkudziesięciu osób, nie doprowadziło do jednoznacznego wskazania bezpośredniego sprawcy śmierci.

Pomimo braku formalnego, bezpośredniego związku klubu Wisła Kraków z tym wydarzeniem, incydent w Radłowie stał się jednak punktem odniesienia i pretekstem dla niemal wszystkich klubów I Ligi do odmawiania przyjęcia zorganizowanych grup kibiców "Białej Gwiazdy" w sezonach 2023/2024 oraz 2024/2025. Jako oficjalne przyczyny odmów kluby-gospodarze najczęściej wskazywały ogólnikowo formułowane "względy bezpieczeństwa", rzekome remonty infrastruktury stadionowej lub wprost odwoływały się do nieformalnego "bojkotu" zainicjowanego przez inne zorganizowane grupy kibicowskie, rzekomo w reakcji na wydarzenia z Radłowa. Taka argumentacja, jak wykazano w dalszej części analizy, często stała w sprzeczności z obowiązującymi regulacjami oraz stanowiskami organów państwowych.

W tym kontekście należy zauważyć, że analiza doniesień medialnych i publicznie dostępnych informacji (np. dane zebrane na portalu kumaci.info, dokumentujące incydenty z udziałem różnych grup kibicowskich) wskazuje, iż niektóre ze środowisk inicjujących lub popierających taki bojkot same mogły być w przeszłości, również w okresie po sierpniu 2023 roku, zaangażowane w działania naruszające porządek publiczny lub przepisy dyscyplinarne PZPN. Rodzi to pytanie o spójność i rzeczywiste motywacje stojące za niektórymi decyzjami o zamykaniu sektorów dla kibiców Wisły, zwłaszcza gdy oficjalne uzasadnienia klubów-gospodarzy powoływały się na ogólne "względy bezpieczeństwa" lub wspomniany "konflikt w świecie kibicowskim". Nie można wykluczyć, iż w niektórych przypadkach decyzje te mogły być wynikiem ulegania presji ze strony lokalnych zorganizowanych grup kibicowskich lub próbą uniknięcia potencjalnych konfrontacji, co jednak nie zwalnia organizatorów meczów z obowiązku działania w ramach obowiązujących przepisów i zapewnienia możliwości udziału kibicom gości, o ile nie ma ku temu formalnych, uzasadnionych podstaw ze strony odpowiednich organów państwowych lub PZPN.

Poniższa tabela historię wyjazdowych meczów Wisły Kraków w sezonie 2023/2024, w którym to klub nie mógł być wspierany przez swoich kibiców w żadnym spotkaniu na przestrzeni całego sezonu.

Tabela 2. Wyjazdowe mecze Wisły Kraków bez wsparcia kibiców w sezonie ligowym 2023/2024

Data	Przeciwnik	Oficjalny powód	Dodatkowe uwagi
23.07.2023	Górnik Łęczna	Zakaz PZPN	-
30.07.2023	Polonia Warszawa	Zakaz PZPN	-
12.08.2023	GKS Tychy	Remont/awaria	Naprawa usterki miała miejsce 31.08.2023 – w międzyczasie GKS rozegrał kolejny mecz w roli gospodarza wpuszczając kibiców gości
1.09.2023	Miedź Legnica	„Bezpieczeństwo”	Mecz pod znakiem akcji „stadiony bez barier” – nie wpuszczono niepełnosprawnych kibiców Wisły
23.09.2023	Motor Lublin	„Bezpieczeństwo”	Gospodarz powołał się na przeszłe, niedozwolone zachowanie kibiców Górnika Łęczna jako powód odmowy przyjęcia kibiców Wisły Kraków
27.10.2023	Podbeskidzie Bielsko-Biała	„Bezpieczeństwo”	Gospodarz bezpośrednio powołuje się na bojkot kiboli
10.10.2023	Lechia Gdańsk	„Bezpieczeństwo”	Gospodarz sugeruje zagrożenie dla zdrowia zawodników i sędziów
1.12.2023	Bruk-Bet Termalica Nieciecza	„Bezpieczeństwo”	Gospodarz bezpośrednio powołuje się na bojkot kiboli
18.02.2024	Stal Rzeszów	„Bezpieczeństwo”	Pierwotnie powodem miał być remont, jednak Urząd Miasta Rzeszowa usunął usterkę w czasie; zmieniono decyzję na „względy bezpieczeństwa”
02.03.2024	Odra Opole	„Bezpieczeństwo”	Gospodarz powołuje się na opinie policji

08.03.2024	Arka Gdynia	„Bezpieczeństwo”	W związku z przyjazdem kibiców Wisły, Gdynia nie potrafi zapewnić bezpieczeństwa uczestnikom wydarzenia „Joga Śmiechu” – odmowa przyjęcia
30.03.2024	Chrobry Głogów	„Bezpieczeństwo”	Brak podania powodu braku przyjęcia kibiców Wisły
13.04.2024	Wisła Płock	„Bezpieczeństwo”	Gospodarz bezpośrednio powołuje się na bojkot kiboli
19.04.2024	Znicz Pruszków	„Bezpieczeństwo”	Gospodarz bezpośrednio powołuje się na bojkot kiboli
23.04.2024	Resovia Rzeszów	„Bezpieczeństwo”	Gospodarz bezpośrednio powołuje się na bojkot kiboli
06.05.2024	Zagłębie Sosnowiec	„Bezpieczeństwo”	Gospodarz bezpośrednio powołuje się na bojkot kiboli
18.05.2024	GKS Katowice	„Bezpieczeństwo”	Gospodarz bezpośrednio powołuje się na bojkot kiboli

Poniższa tabela przedstawia analogiczne informacje z sezonu 2024/2025, w którym Wisła Kraków odmówiono przyjęcia zorganizowanej grupy kibiców w 15/18 przypadków.

Tabela 3. Wyjazdowe mecze Wisły Kraków bez wsparcia kibiców w sezonie ligowym 2024/2025

Data	Przeciwnik	Oficjalny powód	Dodatkowe uwagi
04.08.2024	Znicz Pruszków	„Bezpieczeństwo”	Gospodarz bezpośrednio powołuje się na bojkot kiboli
01.09.2024	Kotwica Kołobrzeg	Remont/awaria	Gospodarz zgłosił remont i powołał się na opinię policji – Komendant Policji w trybie informacji publicznej

			poinformował, że gospodarz nigdy nie zgłosił wniosku o wydanie opinii
17.09.2024	ŁKS Łódź	„Bezpieczeństwo”	Brak podania powodu braku przyjęcia kibiców Wisły
05.10.2024	Pogoń Siedlce	„Bezpieczeństwo”	Gospodarz pierwotnie zgłosił remont kołowrotka na sektorze; po czasie zmienił decyzje i powołał się względny „bezpieczeństwa”; Komendant policji w Siedlcach stwierdził, że nie widzi problemu z pojawieniem się kibiców Wisły
22.10.2024	Górnik Łęczna	„Bezpieczeństwo”	Gospodarz odmówił przyjęcia powołując się na decyzję burmistrza Łęcznej; Burmistrz zdementował oświadczenie gospodarza informując, że fani Wisły są mile widziani
28.10.2024	Wisła Płock	„Bezpieczeństwo”	Gospodarz bezpośrednio powołuje się na bojkot kiboli; prezes Wisły Płock wprost przyznał, że decyzję podjął w oparciu o ustalenia kiboli; decyzja nie była konsultowana z Komendą Miejską Policji w Płocku
10.11.2024	Stal Stalowa Wola	„Bezpieczeństwo”	Brak podania powodu braku przyjęcia kibiców Wisły
16.11.2024	Chrobry Głogów	„Bezpieczeństwo”	Gospodarz powołał się na opinię policji; Komendant policji w Głogowie stwierdził, że nie widzi problemu z pojawieniem się kibiców Wisły

28.02.2025	Arka Gdynia	Remont/awaria	Pomimo okresu 75 dni bez rozgrywania meczów, podjęto decyzję o naprawie usterki akurat w terminie rozegrania meczu z Wisłą
14.03.2025	Miedź Legnica	„Bezpieczeństwo”	Gospodarz bezpośrednio powołuje się na bojkot kiboli; Miedź nie zwróciła się z prośbą o opinię policji, a Komendant wydał opinię, iż kibiców Wisły powinno się wpuścić
05.04.2025	Warta Poznań	„Bezpieczeństwo”	Gospodarz bezpośrednio powołuje się na bojkot kiboli
13.04.2025	Odra Opole	Remont/awaria	Gospodarz powołał się na awarię sektora gości
09.05.2025	GKS Tychy	„Bezpieczeństwo”	Gospodarze bezpośrednio powołują się na bojkot kiboli
25.05.2025	Stal Rzeszów	„Bezpieczeństwo”	Gospodarze bezpośrednio powołują się na bojkot kiboli

Należy podkreślić, że restrykcje stosowane przez kluby-gospodarzy nie ograniczały się wyłącznie do odmawiania wstępu zorganizowanym grupom kibiców Wisły Kraków. Analiza praktyk sprzedażowych i komunikatów niektórych klubów (zestawionych w Tabeli 4) wykazała również stosowanie dodatkowych barier, mających na celu utrudnienie lub uniemożliwienie zakupu biletów indywidualnym sympatykom „Białej Gwiazdy”. Do metod tych należały m.in. blokowanie możliwości rejestracji nowych kont w systemach biletowych online dla osób spoza lokalnej społeczności (np. Wisła Płock), wprowadzanie etapowej sprzedaży biletów z pierwszeństwem dla stałych bywalców klubu-gospodarza i wymogiem posiadania historii zakupów (np. Miedź Legnica, Stal Rzeszów), czy też prowadzenie „zamkniętej sprzedaży biletów” (np. Warta Poznań). W przypadku Podbeskidzia Bielsko-Biała, klub nie tylko zapowiedział usuwanie zidentyfikowanych kibiców gości z trybun gospodarzy, ale również ograniczył sprzedaż

biletów wyłącznie do osób, które w ostatnim czasie uczestniczyły w meczu Podbeskidzia. Praktyki te, nawet jeśli formalnie nie stanowiły bezpośredniego zakazu sprzedaży biletów kibicom Wisły na sektory neutralne, w rzeczywistości znacząco ograniczały ich możliwość legalnego nabycia wejściówki i uczestnictwa w meczu. Argument o chęci doceniania realnych kibiców klubu-gospodarza nie znajduje potwierdzenia w analizie realnej frekwencji poszczególnych meczów z Wisłą – żaden z nich nie wypełnił stadionu nawet w 70%. Ponadto, w żadnym innym meczu danego klubu w roli gospodarza, nie stosowano podobnych ograniczeń.

Tabela 4. Dodatkowe restrykcje wobec indywidualnych kibiców Wisły Kraków

Klub	Restrykcje	Średnia frekwencja	Frekwencja na meczu	Pojemność stadionu	Wypełnienie stadionu
Miedź Legnica	Etapowa sprzedaż biletów	3700	3864	6156	62,77%
Wisła Płock	Blokada rejestracji nowych kont	4918	8321	15004	55,46%
Podbeskidzie Bielsko-Biała	Bilety tylko dla kibiców, którzy byli wcześniej na meczu	3445	6782	15076	44,99%
Warta Poznań	Zamknięta sprzedaż biletów	832	660	5383	12,26%
Stal Rzeszów	Bilety tylko dla kibiców, którzy byli wcześniej na meczu	3552	-	12000	-

Wykaz meczów Wisły Kraków z sezonów 2023/2024 oraz 2024/2025 pokazuje systemowy problem, z którym musi mierzyć się zespół z Krakowa. Na 34 spotkania ligowe, tylko w 3 z nich mogła uczestniczyć zorganizowana grupa kibiców gości. W sezonie 2023/2024 nie było ani jednego takiego spotkania. Analiza oficjalnych i realnych komunikatów odnośnie odmowy

przyjęcia kibiców Wisły Kraków wskazuje, iż zdecydowana większość klubów jako oficjalny powód odmowy przyjęcia podaje „względy bezpieczeństwa”.

Szczegółowa analiza oficjalnych powodów poszczególnych decyzji o odmowie przyjęcia kibiców Wisły Kraków przez gospodarzy budzi wiele wątpliwości. Nawet zakładając prawdziwość komunikatów gospodarzy, to sam fakt powołania się na ustawę PZPN na podstawie Uchwały nr II/85 z 2013 roku **nie jest podstawą do odmowy przyjęcia zorganizowanej grupy kibiców gości.** Podstawą nie jest też opinia policji na temat określenia poziomu zagrożenia podczas meczu, ani też nadanie meczowi statusu imprezy masowej o podwyższonym ryzyku. Nie są nią też „względy bezpieczeństwa” ani powoływanie się na „bojkot pseudokibiców”. Już w tym miejscu gospodarze analizowanych meczów łamią regulamin PZPN, przepisy krajowe oraz UEFA. Bardziej wnikliwe badanie decyzji wskazuje, iż gospodarze wielokrotnie nie tyle łamią regulamin związku piłkarskiego, co powołują się na nieistniejące opinie policji, sztuczne remonty bądź wskazują na wewnętrzne ustalenia grup przestępczych jako powód odmowy przyjęcia kibiców Wisły.

Podnoszony przez rywali argument Wisły o „względach bezpieczeństwa” jest nie tylko niezgodny z przepisami PZPN i polskim prawem, ale nie znajduje też odzwierciedlenia w dowodach empirycznych. Od czasu rozpoczęcia swego „bojkotu” kibiców Wisły Kraków, mieli oni możliwość uczestnictwa w 9 meczach wyjazdowych w ramach zorganizowanej grupy kibiców, głównie w ramach rozgrywek UEFA oraz Pucharu Polski. Średnia wyjazdowa z tych meczów to niespełna 6.000 kibiców na mecz. Podczas żadnego z tych spotkań nie wydarzył się żaden incydent związany z naruszeniem prawa lub szeroko rozumianego bezpieczeństwa, co – pomimo niewielkiej próby badawczej, obala argumenty klubów-gospodarzy, jakoby przyjęcie kibiców Wisły Kraków prowadziło do zwiększenia zagrożenia bezpieczeństwa podczas meczu.

Tabela 5. Wyjazdowe mecze Wisły Kraków ze wsparciem kibiców

Data	Rozgrywki	Przeciwnik	Liczba kibiców Wisły	Zagrożenie stworzone przez kibiców Wisły
02.05.2024	Puchar Polski (Warszawa)	Pogoń Szczecin	20.000	-
25.07.2024	Liga Europy	Rapid Wiedeń	2.600	-
08.08.2024	Liga Konferencji	Spartak Trnava	900	-
29.08.2024	Liga Konferencji	Cercle Brugge	970	-
03.12.2024	Puchar Polski	Polonia Warszawa	400	-
06.12.2024	1 liga	Polonia Warszawa	400	-
22.02.2025	1 liga	Ruch Chorzów	22.000	-
2.04.2025	Superpuchar Polski (Warszawa)	Jagiellonia Białystok	6.000	-
19.04.2025	1 liga	Bruk-Bet Termalica Nieciecza	400	-

B. Analiza wyników sportowych Wisły Kraków

Analiza wyników Wisły Kraków w meczach wyjazdowych w okresie objętym problemem nieobecności kibiców wymaga porównania z okresem bazowym, kiedy wsparcie fanów było bardziej regularne. Poddano badaniu dwa pełne sezony na tym samym poziomie rozgrywkowym, tj. sezon 2022/2023 (z kibicami) oraz sezon 2023/2024 (bez kibiców).

Tabela 6. Analiza wyników Wisły Kraków w meczach wyjazdowych w sezonach 2022/23 – 2023/24

Sezon	Liga	Typ Meczu	Mecze	Z	R	P	Pkt	PPG	%Z	Okres Kibiców
2022/23	I Liga	Wyjazd	17	8	2	7	26	1.53	47.1%	Z Kibicami
2023/24	I Liga	Wyjazd	17	5	7	5	22	1.29	29.4%	Bez Kibiców

Tabela 7. Porównanie wyników wyjazdowych Wisły Kraków ze średnią I Ligi

Sezon	Metryka	Wisła Kraków (Bez Kibiców)	Wisła Kraków (Z Kibicami)	Średnia I Ligi
2022/23	%Wygranych Wyjazdowych	-	47.1%	30.4%
2023/24	% Wygranych Wyjazdowych	29.4%	-	35.0%

Dane z Tabeli 6 i 7 wskazują, iż w sezonie 2023/24, kiedy Wisła Kraków grała mecze wyjazdowe bez wsparcia własnych kibiców, jej procent wygranych na wyjeździe (29.4%) oraz średnia punktów na mecz wyjazdowy (1.29) były znacznie niższe niż średnia dla całej I Ligi (odpowiednio 35.0% i 1.35 PPG). W sezonie 2022/23, w okresie ze wsparciem kibiców na wyjazdach, Wisła osiągała na wyjazdach znacznie lepsze wyniki (47.1% wygranych, 1.53 PPG) niż średnia ligowa (30.4% wygranych, 1.21 PPG). Różnica jest znacząca – w sezonie 2023/2024 osiągnięte przez Wisłę wyniki wyjazdowe były o 5,6 pp. niższe niż średnia ligowa, a w sezonie 2022/2023 (z kibicami) procent zwycięstw był wyższy od średniej o 16,7 pp. Nie da się jednoznacznie przypisać tej zmiany do obecności kibiców – na wyniki w futbolu wpływ ma mnóstwo czynników, m.in. zmiany w składzie, forma, taktyka, decyzje sędziowskie. Niemniej wskazana zmiana jest na tyle duża, że jej powiązanie ze wsparciem kibiców jest uzasadnione. Ma to zresztą potwierdzenie w szeregu badań naukowych z tego zakresu.

C. Wisła Kraków jako „wielki klub” (frekwencja, medialność, budżet i sukcesy)

Jak wykazano w badaniach Colella, istnieje **bezpośredni związek przyczynowy** między brakiem wsparcia moralnego ze strony kibiców gości, a negatywnymi wynikami drużyny wyjazdowej. Badania mówią również o tym, że zakaz wyjazdowy silniej dotyka „wielkie kluby” sugerując, że wielkość utraconego wsparcia ma znaczenie. W przypadku drużyn przyzwyczajonych do głośnego dopingowania na wyjazdach, negatywny wpływ jego braku może być proporcjonalnie zdecydowanie większy. Tezę zdaje się potwierdzać Humphreys, który w swoim

badaniu wskazuje na korelację między liczebnością kibiców gości, a osiąganymi wynikami – im więcej kibiców gości, tym wyniki są lepsze.

Analiza wielowymiarowych aspektów funkcjonowania Wisły Kraków pozwala na sformułowanie jednoznacznych wniosków dotyczących jej pozycji w polskiej piłce nożnej. Biorąc pod uwagę całokształt czynników – od bogatej historii i licznych trofeów, przez potężną i lojalną bazę kibicowską generującą imponującą frekwencję, aż po wysoką medialność, doskonałą infrastrukturę i znaczący, nawet na poziomie 1. Ligi, potencjał finansowy – **Wisła Kraków bez wątpienia jest klubem "wielkim" w skali Polski**. Analiza danych dotyczących frekwencji, pojemności stadionów, budżetu, wartości rynkowej kadry oraz medialności w kontekście rywalizacji na zapleczu jednoznacznie wskazuje, że Wisła Kraków pod wieloma z tych względów operuje na poziomie charakterystycznym dla klubów z najwyższej klasy rozgrywkowej. Jej potencjał organizacyjny, kibicowski i medialny znacząco przewyższa standardy 1. Ligi.

Analizując konkretne dane w celu pokazania skali „wielkości” Wisły Kraków na tle pozostałych rywali 1 ligi skupiono się na dwóch kluczowych czynnikach pomiaru: frekwencji oraz medialności. Raport PZPN dot. organizacji meczów w sezonie 2022/2023 prezentuje informacje na temat frekwencji w meczach 1 ligi.

Tabela 8. Porównanie średniej frekwencji 1 ligi oraz Wisły Kraków

Sezon	Wyjazdowa średnia 1 ligi (bez Wisły)	Wyjazdowa średnia Wisły	Średnia domowa 1 ligi (bez Wisły)	Średnia domowa Wisły
2022/2023	70	1 049	2 998	12 527

Powyższa tabela wskazuje na znaczącą różnicę pomiędzy Wisłą Kraków, a resztą stawki I ligi. Wyjazdowa średnia kibiców Wisły jest **15 razy większa** niż średnia dla ligowego rywala Wisły w sezonie 2022/2023. Co więcej, średnia ta stanowi **30%** średniej frekwencji oponentów w roli gospodarza. Średnia domowa Wisły Kraków jest **ponad 4-krotnie** wyższa od średniej ligowej i to pomimo faktu, iż przez dużą część sezonu mecze domowe Wisły Kraków rozgrywane były przy częściowo zamkniętym stadionie w związku z trwającą jego modernizacją; w sezonie 2023/2024

frekwencja ligowa na meczach domowych wzrosła do 16.613 osób. Dane dotyczące frekwencji jednoznacznie potwierdzają status Wisły jako klubu „Wielkiego”.

Podobne wnioski można wyciągnąć biorąc pod uwagę medialność klubu, na którą składa się m.in. średnia frekwencja podczas meczów domowych (wykazana powyżej), zarejestrowani kibice czy zasięgi w mediach społecznościowych. Poniżej przedstawiono tabelę najbardziej medialnych klubów w social mediach – TOP6 Ekstraklasy, Wisła Kraków oraz dwa najbardziej medialne kluby 1 ligi.

Tabela 9. Porównanie medialności w mediach społecznościowych (w tys. obserwujących)

Klub	Liga	Facebook	X	Instagram	Tik-Tok	Youtube	SUMA
Legia Warszawa	ESA	936	373	355	248	164	2076
Lech Poznań	ESA	659	206	255	207	123	1450
Wisła Kraków	1 liga	313	86	122	45	51	617
Pogoń Szczecin	ESA	211	55	106	165	38	575
Widzew Łódź	ESA	191	42	83	60	65	441
Górnik Zabrze	ESA	183	48	90	58	33	412
Jagiellonia Białystok	ESA	145	46	77	73	28	369
Ruch Chorzów	1 liga	151	31	50	30	49	311
Arka Gdynia	1 liga	131	30	53	14	13	241

Colell w swojej definicji „wielkich klubów” skupił się ponadto na budżetach i sukcesach osiągniętych przez poszczególne zespoły. Tutaj również Wisła odznacza się na tle konkurencji, mając w sezonie 2023/2024 budżet w wysokości 44 mln zł, czyli ponad 2.5 razy wyższy od średniej ligi wynoszącej 13,7 mln zł (Grant Thornton, 2024). Tabela zespołów z trofeum w 1 lidze również potwierdza tezę o wielkości klubu, jakim jest Wisła Kraków.

Tabela 10. Porównanie sukcesów klubów 1 ligi występujących w sezonie 2023/2024

Klub	Mistrzostwa Polski	Puchary Polski	Pozycja w tabeli wszechczasów Ekstraklasy
Wisła Kraków	13	5	2
Polonia Warszawa	2	1	9
Zagłębie Sosnowiec	0	4	13
GKS Katowice	0	3	12
Lechia Gdańsk	0	2	18
Arka Gdynia	0	2	27
Stal Rzeszów	0	1	37

D. Zastosowanie modelu Colella i oszacowanie strat punktowych

Oszacowanie konkretnego efektu braku zorganizowanej grupy kibiców gości jest trudne, gdyż na wynik sportowy wpływ ma ogrom czynników. Niemniej badania Colella pozwalają na dość bliskie oszacowanie tego typu zdarzenia, a przypadek Wisły Kraków jest idealnym materiałem na tego typu analizę. Colell w swojej publikacji analizował sytuację ciągłego zakazu uczestnictwa kibiców gości podczas meczów ze szczególnym naciskiem na tzw. „wielkie kluby”. Wisła spełnia oba te warunki, stąd obliczenia Colella wybrano jako bazowy model do przeniesienia go na realia 1 ligi polskiej w sezonach 2023/2024 oraz 2024/2025.

Colell udowodnił, iż dla tzw. „wielkich klubów” brak sektora wyjazdowego obniżał zdobycz o 0,27 pkt na każdy mecz (dalej: Współczynnik Straty). Efekt obejmuje presję psychiczną (utrata dopingu) i brak przewagi sędziowskiej wynikającej z obecności głośnej grupy przyjezdnych. Wisła w 1 lidze mobilizuje ok. 1 000 kibiców na wyjazdach, co daje około 30 % widowni przeciętnego stadionu (3 300 miejsc) – dwukrotnie wyższy udział niż 15 % sektora argentyńskich Big 5. Zatem Współczynnik Straty na poziomie -0,27 pkt/mecz jest konserwatywny.

Niemniej Colell w swoich badaniach wykazał, iż analizowane „wielkie zespoły” przed wprowadzeniem zakazu wyjazdowego odnosiły 35% zwycięstw wyjazdowych. Analogiczny współczynnik w Wiśle Kraków z sezonu 2022/2023 (z kibicami, ta sama liga) był znacząco wyższy i wyniósł 47%. Bazowy Współczynnik Straty (-0,27 pkt/mecz) został przeskalowany

proporcjonalnie do różnicy w procencie zwycięstw wyjazdowych. Wisła Kraków w sezonie 2022/2023 osiągnęła wskaźnik zwycięstw wyjazdowych o około 34,57% wyższy niż kluby argentyńskie w badaniu Colella ($(47,1\% - 35\%) / 35\% \approx 34,57\%$). W związku z tym, Bazowy Współczynnik Straty został zwiększony o tę wartość: $-0,27 \text{ pkt/mecz} \times (1+0,3457) \approx -0,363 \text{ pkt/mecz}$. Dla uproszczenia i zachowania konserwatywnego podejścia, przyjęto skorygowany "Współczynnik Straty dla Wisły Kraków" na poziomie **-0,36 pkt/mecz**.

Należy pamiętać, że efekt – choć trudny do oszacowania, jest możliwie jeszcze silniejszy. W sezonie 2022/2023 zdarzyły się mecze, gdy zdecydowaną większość stadionu zajmowali będący gośćmi kibice Wisły. Na przykład w meczu z Puszczą Niepołomice 08.04.2023 frekwencja wyniosła 2.000 osób, z czego 1.800 to kibice Wisły. Z kolei 17.03.2023 w meczu ze Skrą frekwencja wyniosła 1351, z czego niemal 100% to kibice Wisły. Pokazuje to, jak wielka jest utrata Wisły z tytułu braku zorganizowanej grupy na poziomie 1 ligi.

Konserwatywność Współczynnika jest jeszcze mocniej uwydatniona przez potencjalny "efekt kuli śnieżnej" i pęd psychologiczny: Należy również wziąć pod uwagę, że oszacowana strata punktowa może nie oddawać w pełni negatywnych konsekwencji. Utrata punktów, szczególnie we wczesnej fazie sezonu, spowodowana brakiem wsparcia kibiców na meczach wyjazdowych, mogła nie tylko bezpośrednio wpływać na wynik danego spotkania, ale również uruchomić negatywną spiralę psychologiczną. Zjawisko pędu psychologicznego (PM) w sporcie opisano wyczerpująco m.in. przez Iso-Aholę i Blancharda (1986). Niemniej, po ustaleniu skorygowanego Współczynnika Straty na poziomie -0,36 pkt/mecz, wartość ta została utrzymana w dalszych obliczeniach, mimo argumentów sugerujących, że rzeczywista strata mogła być jeszcze wyższa.

Skorygowany Współczynnik Straty (-0,36 pkt/mecz) został następnie pomnożony przez liczbę meczów wyjazdowych, które Wisła Kraków rozegrała bez zorganizowanej grupy własnych kibiców w sezonach 2023/2024 (17 meczów) oraz 2024/2025 (14 meczów do momentu analizy), w celu oszacowania łącznej liczby punktów potencjalnie utraconych z tego tytułu. Na tej podstawie skorygowano dorobek punktowy i pozycję Wisły w tabeli ligowej w analizowanych sezonach.

Tabela 11. Symulacja korekty punktowej Wisły Kraków według modelu Colella

Sezon	Punkty	Pozycja	Wyjazdy bez fanów	Strata 0,36 pkt/mecz	Skorygowane punkty	Skorygowana pozycja
2023/2024	50	10	17	$17 \times 0,36 = -6,12$	56	4
2024/2025	62	4	14	$14 \times 0,36 = -5,04$	67	3

Powyższa tabela pokazuje, jak wielkie konsekwencje miał systemowy zakaz uczestnictwa zorganizowanych grup kibiców Wisły Kraków w rozgrywkach 1 ligi. Analiza według modelu Colella wykazała, iż rozgrywki piłkarskie 1 ligi w sezonach 2023/2024 oraz 2024/2025 zostały wypaczone. Wisła Kraków zajęła w nich 10 miejsce, zaś przyjmując wyliczenia z modelu powinna zająć miejsce 4, dające możliwość gry w barażach o awans do Ekstraklasy. W sezonie 2024/2025 Wisła zajęła czwarte miejsce, a zgodnie z wyliczeniami według modelu Colella, powinno to być miejsce trzecie, dające możliwość rozgrywania obu spotkań barażowych o awans do Ekstraklasy w roli gospodarza.

E. Wniosku ze Studium Przypadku Wisły Kraków

Analiza przypadku Wisły Kraków w kontekście systematycznych zakazów wyjazdowych dla jej kibiców w sezonach 2023/2024 i 2024/2025 prowadzi do następujących wniosków:

1. **Systemowy charakter ograniczeń:** Wisła Kraków doświadczyła niemal całkowitego wykluczenia swoich zorganizowanych grup kibicowskich z meczów wyjazdowych w sezonie 2023/2024 (17 na 17 spotkań) oraz znacznej większości w sezonie 2024/2025 (14 na 17 spotkań). Skala tego zjawiska jest bezprecedensowa w porównaniu do innych klubów na tym samym szczeblu rozgrywkowym.
2. **Wątpliwa zasadność zakazów:** Oficjalne powody odmawiania przyjęcia kibiców Wisły, takie jak "względy bezpieczeństwa", "remonty" czy "bojkoty kibicowskie", w wielu udokumentowanych przypadkach okazywały się nie mieć pokrycia w faktach, stały

w sprzeczności z oświadczeniami policji lub władz samorządowych, bądź były podejmowane z naruszeniem obowiązujących regulaminów PZPN. Jednocześnie, podczas meczów pucharowych czy w europejskich rozgrywkach, gdzie kibice Wisły byli obecni w dużej liczbie, nie odnotowano incydentów uzasadniających tak restrykcyjne podejście w rozgrywkach ligowych.

3. **Brak jednoznacznych podstaw do wyjątkowego traktowania:** Przeprowadzone badanie nie zidentyfikowało unikalnych, systemowych i regulaminowo uzasadnionych przesłanek, które tłumaczyłyby, dlaczego kibice Wisły Kraków spotkali się z tak powszechnymi i długotrwałymi restrykcjami wyjazdowymi, znacząco odbiegającymi od standardowego traktowania sympatyków innych klubów, zwłaszcza w kontekście braku incydentów na meczach, gdzie ich udział był dozwolony.
4. **Status "wielkiego klubu" i potencjalnie większa strata:** Wisła Kraków, ze względu na swoją historię, bazę kibicowską (znacznie przewyższającą średnią I Ligi, z kibicami stanowiącymi często duży procent widowni na stadionach rywali), medialność i budżet, wpisuje się w definicję "wielkiego klubu". Zgodnie z badaniami Colella et al. (2018) oraz Humphreysa et al. (2022), takie kluby są bardziej narażone na negatywne konsekwencje braku wsparcia swoich fanów. Co więcej, relatywnie większy udział kibiców Wisły w całkowitej frekwencji na meczach wyjazdowych I Ligi (często 30% lub więcej, w skrajnych przypadkach niemal 100% pojemności stadionu) w porównaniu do np. 15% sektora dla "Big 5" w badaniu Colella, sugeruje, że utrata tego wsparcia mogła być dla "Białej Gwiazdy" jeszcze bardziej dotkliwa.
5. **Mierzalny spadek efektywności sportowej:** Porównanie wyników Wisły Kraków w meczach wyjazdowych w sezonie 2022/2023 (z regularnym udziałem kibiców) i 2023/2024 (bez kibiców) wykazało znaczący spadek procentu wygranych (z 47,1% do 29,4%) oraz średniej liczby punktów na mecz (z 1,53 do 1,29). Choć na wyniki sportowe wpływa wiele czynników, tak wyraźna zmiana, skorelowana z brakiem wsparcia kibiców i poparta literaturą naukową, jest istotnym wskaźnikiem. Wynik mogą potwierdzać wypowiedzi piłkarzy i członków sztabu szkoleniowego Wisły Kraków, którzy wielokrotnie

wspominali o negatywnym wpływie braku kibiców Wisły na ich motywację i stan psychiczny podczas meczów.

6. **Oszacowana strata punktowa i jej konsekwencje:** Zastosowanie modelu Colella, konserwatywnie zaadaptowanego do specyfiki Wisły Kraków (Współczynnik Straty na poziomie -0,36 pkt/mecz), sugeruje, że klub mógł stracić około 6,12 punktu w sezonie 2023/2024 oraz 5,04 punktu w analizowanej części sezonu 2024/2025. Taka strata punktowa, według symulacji, mogła pozbawić Wisłę Kraków udziału w barażach o awans do Ekstraklasy w sezonie 2023/2024 (awans z 10. na 4. miejsce) oraz korzystnego miejsca w barażach o awans do Ekstraklasy w sezonie 2024/2025 (awans z 4. na 3. miejsce).
7. **Potencjalny "efekt kuli śnieżnej":** Potencjalny "efekt kuli śnieżnej" i pęd psychologiczny: Należy również wziąć pod uwagę, że oszacowana strata punktowa może nie oddawać w pełni negatywnych konsekwencji. Zjawisko pędu psychologicznego (PM) w sporcie, wskazuje, że wczesne sukcesy zwiększają pewność siebie i postrzegane prawdopodobieństwo dalszych wygranych, podczas gdy porażki mogą prowadzić do psychologicznej dekompozycji i obniżenia wiary we własne możliwości. W przypadku Wisły, mecze wyjazdowe rozgrywane bez wsparcia fanów, a przez to potencjalnie częściej kończące się niepowodzeniem, mogły inicjować taki negatywny pęd, prowadząc do spadku morale, obniżenia pewności siebie i dalszych, trudniejszych do bezpośredniego zmierzenia, strat sportowych (tzw. efekt kuli śnieżnej). Może to być szczególnie istotne dla klubu jakim jest Wisła Kraków, w którym presja zwycięstw i oczekiwania związane z awansem w każdym meczu 1 ligi są znaczące. Brak pozytywnych wyników, częściowo uwarunkowany sytuacją na wyjazdach, mógł potęgować ten negatywny efekt, wpływając również na postawę drużyny w kolejnych spotkaniach, być może także tych rozgrywanych na własnym stadionie. Tym samym, rzeczywisty, skumulowany wpływ zakazów wyjazdowych **mógł być większy niż wynika to jedynie z bezpośredniej analizy statystycznej pojedynczych meczów.**

Powyższe wnioski wskazują, że sytuacja Wisły Kraków nie była jedynie serią niefortunnych zdarzeń, lecz systemowym problemem, który miał wymierne i negatywne konsekwencje dla jej wyników sportowych i pozycji w ligowej hierarchii. Co więcej, potencjalna utrata wyższej pozycji w tabeli mogła skutkować brakiem awansu do najwyższej klasy rozgrywkowej, co niesie za sobą ogromne konsekwencje finansowe i organizacyjne dla całej przyszłości klubu Wisła Kraków.

F. Konsekwencje finansowe w kontekście wyniku ligowego

Utrata potencjalnych punktów, oszacowana w poprzednim podrozdziale na podstawie modelu Colella, i wynikający z niej potencjalnie możliwy brak awansu do Ekstraklasy, niesie za sobą nie tylko konsekwencje sportowe, ale również fundamentalne implikacje finansowe dla Wisły Kraków. Klub, operujący w realiach I Ligi budżetem i kosztami zbliżonymi do niektórych klubów ekstraklasowych znajduje się w sytuacji, gdzie promocja do wyższej klasy rozgrywkowej jest kluczowym warunkiem osiągnięcia długoterminowej stabilności ekonomicznej.

1. Przychody z praw telewizyjnych:

Najbardziej bezpośrednią i znaczącą różnicą jest dostęp do środków z centralnych praw telewizyjnych. Ekstraklasa SA dystrybuuje rocznie pomiędzy kluby około 280 milionów złotych. W przypadku awansu, Wisła Kraków mogłaby liczyć na gwarantowaną kwotę stałą rzędu 7,8 miliona złotych, a łącznie z udziałem zależnym od wyniku sportowego i (minimalnym początkowo) z rankingu historycznego, jej roczne przychody z tego tytułu mogłyby w pierwszym sezonie wynieść szacunkowo 10-11 milionów złotych. Kontrastuje to drastycznie z kwotą około 1,4-1,5 miliona złotych rocznie, na jaką klub pierwszoligowy może liczyć z tytułu umów centralnych PZPN i sponsorów tytularnych ligi. Różnica ta, wynosząca co najmniej 8-9 milionów złotych rocznie, ma fundamentalne znaczenie dla możliwości budżetowych klubu.

2. Budżet operacyjny i struktura kosztów:

Wisła Kraków w sezonie 2023/2024 zanotowała przychody na poziomie 45,8 miliona złotych, co jest wynikiem imponującym na tle I Ligi. Jednakże, jej fundusz płac (23,73 miliona złotych

w sezonie 2023/2024) oraz inne koszty operacyjne (utrzymanie stadionu ok. 6 mln złotych rocznie, koszty akademii) są bardziej zbliżone do standardów ekstraklasowych. Taki model, przy ograniczonych przychodach pierwszoligowych, jest trudny do zbilansowania w dłuższej perspektywie bez regularnego wsparcia zewnętrznego lub sprzedaży zawodników. Awans do Ekstraklasy umożliwiłby operowanie budżetem w przedziale 55-75 milionów złotych, co pozwoliłoby na pokrycie wyższych kosztów i konkurowanie na wyższym poziomie sportowym.

3. "Medialność" jako Aktywo o Podwójnym Obliczu:

Wyjątkowa medialność Wisły Kraków, jej silna marka i liczna baza kibiców stanowią dla niej kluczowy atut. W Ekstraklasie ten potencjał mógłby zostać w pełni skapitalizowany poprzez renegocjację obecnych i pozyskanie nowych, bardziej lukratywnych umów sponsorskich oraz dalszy wzrost przychodów z dnia meczowego. Szacuje się, że łączne przychody sponsorskie mogłyby wzrosnąć z obecnych ok. 15-20 mln złotych do nawet 37-53 mln złotych w scenariuszu optymistycznym w Ekstraklasie. Jednakże, przedłużający się brak awansu, pomimo wysokich nakładów i oczekiwań, niesie ryzyko erozji tej cennej marki, "zmęczenia materiału" wśród sponsorów oraz spadku zaangażowania części kibiców, co dodatkowo pogorszyłoby sytuację finansową klubu.

4. Zadłużenie i ryzyko Finansowe:

Istniejące zadłużenie klubu (31,7 mln złotych zadłużenia bieżącego) znacząco podkreśla presję finansową. Brak awansu ogranicza zdolność do obsługi długu i zwiększa ryzyko dalszych problemów z płynnością oraz potencjalnych, bardziej dotkliwych sankcji licencyjnych w przyszłości.

Podsumowując, analiza finansowa jednoznacznie wskazuje, że awans do Ekstraklasy nie jest dla Wisły Kraków jedynie celem sportowym, ale fundamentalnym warunkiem odzyskania stabilności ekonomicznej i możliwości dalszego rozwoju. Konsekwencje sportowe nieobecności kibiców gości, które mogły wpłynąć na brak awansu, przekładają się zatem bezpośrednio na wymierne i dotkliwe straty finansowe, potęgując wyzwania stojące przed klubem.

VI. Wnioski końcowe, dyskusja i rekomendacje

Niniejszy raport podjął próbę zbadania wpływu nieobecności kibiców gości na wyniki drużyny wyjazdowej, koncentrując się na studium przypadku Wisły Kraków w sezonach 2023/2024 i 2024/2025. Analiza literatury naukowej, obowiązujących regulacji prawnych oraz zebranych danych empirycznych prowadzi do kilku kluczowych wniosków o szerszym znaczeniu.

A. Podsumowanie głównych ustaleń badania

1. **Potwierdzony wpływ kibiców na wyniki:** Badania naukowe jednoznacznie potwierdzają istnienie zjawiska "przewagi własnego boiska" (HA) oraz istotną rolę kibiców (zarówno gospodarzy, jak i gości) w kształtowaniu wyników sportowych. Nieobecność kibiców gości, jak wykazały m.in. badania Colella et al. (2018) i Humphreysa et al. (2022), koreluje z pogorszeniem wyników drużyn przyjezdnych, szczególnie tych o statusie "wielkich klubów".
2. **Naruszenia proceduralne i regulaminowe w Polsce:** Analiza kontekstu polskiego, w tym obowiązujących regulacji PZPN, UEFA i Ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych, wykazała, że kluby-gospodarze mają ograniczone prawo do samodzielnego decydowania o niewpuszczeniu kibiców gości. Decyzje te powinny opierać się na udokumentowanych przesłankach i decyzjach odpowiednich organów państwowych lub dyscyplinarnych. Statystyki pokazują, że całkowite zamykanie sektorów gości jest w Polsce zjawiskiem marginalnym, co czyni przypadek Wisły Kraków wyjątkowo problematycznym.
3. **Systemowe i nieuzasadnione wykluczenie kibiców Wisły Kraków:** Studium przypadku "Białej Gwiazdy" ujawniło systematyczny charakter zakazów wyjazdowych, często opartych na wątpliwych lub nieprawdziwych przesłankach. Kontrastuje to z brakiem incydentów podczas meczów pucharowych czy europejskich z udziałem licznych grup fanów Wisły.

4. **Mierzalne, negatywne konsekwencje sportowe dla Wisły Kraków:** Zastosowanie konserwatywnie adaptowanego modelu Colella et al. (2018) sugeruje, że Wisła Kraków mogła stracić kluczowe punkty (ok. 5-6 w każdym z analizowanych sezonów), co prawdopodobnie pozbawiło ją szansy na udział w barażach o Ekstraklasę w sezonie 2023/2024 i znacznie lepszej pozycji wyjściowej do walki o awans w sezonie 2024/2025. Należy podkreślić, że przyjęty współczynnik straty (-0,36 pkt/mecz) jest szacunkiem ostrożnym, biorąc pod uwagę specyfikę Wisły Kraków, której kibice na meczach I ligi często stanowili znacznie większy procent całej widowni (nawet 30-100%) niż fani argentyńskich "Big 5" (ok. 15%), co mogło potęgować negatywny efekt ich braku. Dodatkowo, nie można wykluczyć negatywnego "efektu kuli śnieżnej", gdzie początkowe niepowodzenia, częściowo spowodowane brakiem wsparcia, mogły prowadzić do dalszego pogorszenia wyników.

B. Dyskusja: wypaczenie rywalizacji sportowej i erozja zasad Fair Play

Przedstawione ustalenia rodzą poważne pytania o integralność rozgrywek piłkarskich w Polsce. Kiedy jeden z uczestników jest systematycznie pozbawiany wsparcia swoich kibiców, a decyzje te opierają się na wątpliwych podstawach, naruszona zostaje fundamentalna zasada równych szans i sportowej rywalizacji. Arbitralne zamykanie sektorów dla gości, zwłaszcza jeśli jest podyktowane chęcią uzyskania przewagi konkurencyjnej lub uleganiem nieformalnym naciskom, prowadzi do erozji zaufania do organizatorów rozgrywek i samego związku. Problem ten staje się szczególnie złożony, gdy weźmie się pod uwagę, że niektóre środowiska kibicowskie dążące do wykluczenia fanów Wisły, same nie są wolne od kontrowersyjnych działań, co podważa moralną zasadność argumentu o "bezpieczeństwie" jako jedynej przesłance podejmowanych decyzji.

Szczególnie problematyczna staje się sytuacja, gdy udokumentowane praktyki klubów-gospodarzy, efektywnie blokujące dostęp również indywidualnym kibicom, są konfrontowane ze stanowiskiem PZPN, który w oficjalnych odpowiedziach (np. dla Rzecznika Praw Obywatelskich) zapewnia o formalnym istnieniu prawa tych kibiców do uczestnictwa w meczach (PZPN, 2024).

Taka rozbieżność między deklaracjami, a rzeczywistością nie tylko podważa wiarygodność organów zarządzających piłką nożną, ale także wskazuje na głębszy, systemowy problem z egzekwowaniem zasad i ochroną praw kibiców, prowadząc do sytuacji, w której Wisła Kraków jako jedyny klub w tak dużej skali była pozbawiona możliwości równej rywalizacji pod względem wsparcia swoich sympatyków.

Warto również zwrócić uwagę na specyficzną sytuację klubów posiadających status podmiotów miejskich lub w znacznym stopniu finansowanych ze środków publicznych, które znalazły się wśród organizatorów odmawiających przyjęcia kibiców Wisły Kraków. W przypadkach, gdy decyzje takich klubów opierały się na niejasnych przesłankach, np. powoływaniu się na niepotwierdzone przez policję opinie dotyczące bezpieczeństwa, czy też uleganiu nieformalnym "bojkotom" inicjowanym przez zorganizowane grupy kibicowskie, pojawiają się istotne pytania o standardy zarządzania i transparentność działania w jednostkach związanych z sektorem publicznym. Sytuacja, w której podmiot publiczny lub przez niego nadzorowany mógłby podejmować decyzje potencjalnie naruszające obowiązujące regulacje sportowe lub ulegać presji grup nieformalnych, wymaga szczególnej uwagi i rodzi pytania o zakres odpowiedzialności organów założycielskich lub nadzorczych (np. władz samorządowych) za zapewnienie zgodności działań klubu z prawem oraz zasadami uczciwej rywalizacji i dobrego zarządzania. Problem ten wykracza wówczas poza ramy czysto sportowe, dotykając kwestii funkcjonowania instytucji publicznych i ich podatności na nieformalne wpływy.

Analiza zgromadzonego materiału dowodowego, w tym oficjalnych komunikatów, danych statystycznych dotyczących bezpieczeństwa oraz regulacji prawnych, nie dostarcza podstaw do stwierdzenia, aby klub Wisła Kraków lub jego kibice jako zbiorowość prezentowali unikalne i systemowe zagrożenie dla bezpieczeństwa, które uzasadniałoby tak bezprecedensową skalę i długotrwałość zakazów wyjazdowych, znacząco odbiegającą od standardowych procedur i sankcji stosowanych wobec innych klubów w analogicznych lub nawet poważniejszych sytuacjach. Wręcz przeciwnie, udokumentowane przykłady meczów pucharowych czy europejskich z masowym i bezproblemowym udziałem fanów "Białej Gwiazdy" podważają argumentację o rzekomym, permanentnym zagrożeniu z ich strony. W świetle analizy, decyzje o wykluczeniu kibiców Wisły wydają się w wielu przypadkach arbitralne i nieproporcjonalne, co rodzi podejrzenie, że

rzeczywiste motywacje mogły wykraczać poza oficjalnie deklarowane "względy bezpieczeństwa". Taka sytuacja, gdzie jeden klub jest traktowany w sposób wyjątkowo restrykcyjny bez jednoznacznych, opartych na faktach i regulaminach podstaw, podważa fundamentalne zasady równości i uczciwej rywalizacji sportowej.

Tolerowanie takich praktyk tworzy niebezpieczny precedens i może prowadzić do dalszych patologii, gdzie wyniki sportowe są kształtowane nie tylko na boisku, ale również przez zakulisowe rozgrywki i decyzje administracyjne o wątpliwej legitymacji.

C. Działania Polskiego Związku Piłki Nożnej – ocena i potrzeba zmian

Polski Związek Piłki Nożnej jako główny organ zarządzający rozgrywkami, nie podjął żadnych kroków w celu rozwiązania omawianego problemu przez większość okresu, w którym Wisła Kraków nie mogła liczyć na wsparcie swoich kibiców podczas meczów wyjazdowych. Nie zrobił tego pomimo faktu, że zdecydowana większość klubów-gospodarzy odmawiając przyjęcia zorganizowanych grup kibiców Wisły łamała przepisy związku poprzez arbitralne podejmowanie decyzji o odmowie przyjęcia. Wisła Kraków wielokrotnie przesyłała oficjalne pisma do związku z prośbą o rozwiązanie sytuacji systemowej odmowy wpuszczania jej kibiców. W sprawie interweniował również Wojewoda Małopolski oraz Rzecznik Praw Obywatelskich w przygotowanych przez siebie pismach skierowanych PZPN. Niestety związek nieprzerwanie nie zdecydował się na wdrożenie zdecydowanych kroków mających na celu rozwiązanie problemu. Nawet jeśli Związek deklaruje (jak w odpowiedzi dla RPO), że indywidualni kibice mają prawo uczestniczyć w meczach, to brak skutecznych mechanizmów zapobiegających praktykom klubów utrudniającym im zakup biletów sprawia, że prawo to staje się iluzoryczne. Świadczy to o potrzebie nie tylko karania za formalne zamknięcie sektora gości, ale również monitorowania i sankcjonowania działań omijających przepisy i dyskryminujących kibiców indywidualnych.

Jest to tym bardziej zaskakujące, iż związek pokazał, iż posiada ku temu skuteczne narzędzia. Podczas organizacji meczu o Superpuchar Polski pomiędzy Jagiellonią Białystok, a Wisłą Kraków, klub z Białegostoku podjął decyzję o odmowie wpuszczenia kibiców Wisły. W związku z tym, PZPN podjął decyzję o zmianie miejsca rozgrywania spotkania i przeniósł mecz na

grunt neutralny, tj. na Stadion Narodowy w Warszawie. O sytuacji wypowiedział się prezes PZPN, Pan Cezary Kulesza, mówiąc: *„Rolą PZPN jest organizacja rozgrywek w zgodzie z obowiązującymi przepisami. Kibice drużyny gości mają prawo brać udział w meczach wyjazdowych swojej drużyny. Szanujemy pasję i zaangażowanie kibiców wszystkich polskich klubów, ale trzeba wyraźnie powiedzieć, że PZPN stoi na straży przestrzegania obowiązujących przepisów i żadne spory wewnątrz środowiska kibicowskiego nie mogą wpływać na decyzje naszej federacji. Jagiellonia Białystok poinformowała, że na jej stadionie jest remont i na tej podstawie nie może wpuścić kibiców Wisły Kraków. W takim przypadku – działając zgodnie z przepisami – należy cofnąć licencję, bo klub nie może grać na stadionie, który nie jest w pełni sprawny i bezpieczny”*. Tą decyzją i tymi słowami prezes związku pokazał, że ma narzędzia do walki z tym procederem. Pytanie, dlaczego te narzędzia nie są wykorzystywane, pozostaje otwarte.

PZPN zdecydował się finalnie na wprowadzenie możliwości nakładania wyższych kar finansowych za nieuzasadnione zamykanie sektorów gości w styczniu 2025. Pomimo nowelizacji przepisów kluby wciąż odmawiają przyjęcia kibiców Wisły. Związek zdecydował się od tego czasu na trzykrotnie ukaranie klubów-gospodarzy za bezprawną odmowę przyjęcia kibiców Wisły Kraków:

1. Arka Gdynia: 20 000 zł.
2. Miedź Legnica: 20 000 zł bezwzględnej kary oraz 50 000 zł w zawieszeniu na dwa lata.
3. Warta Poznań: 20 000 zł bezwzględnej kary oraz 50 000 zł w zawieszeniu na dwa lata.

Kary finansowe nakładane przez PZPN zdają się nie odstraszać od podejmowania decyzji sprzecznych z duchem sportu, zwłaszcza jeśli potencjalna korzyść sportowa (osłabienie rywala) jest postrzegana jako większa. Tym bardziej, że kary finansowe nakładane przez PZPN w wysokości 20 tys. złotych są zdecydowanie niższe, niż finansowy koszt przyjęcia zorganizowanej grupy kibiców Wisły Kraków – tym bardziej, jeśli zostanie zakwalifikowany jako impreza masowa o podwyższonym ryzyku.

D. Rekomendacje i propozycje rozwiązań

W celu przywrócenia pełnej transparentności, uczciwości i sportowego charakteru rozgrywek, a także w celu zapobiegania podobnym sytuacjom w przyszłości, proponuję rozważenie następujących działań przez Polski Związek Piłki Nożnej oraz inne zaangażowane strony:

1. **Konsekwentne egzekwowanie przepisów:** bezwzględne egzekwowanie obowiązujących regulaminów dotyczących udziału kibiców gości, w tym nakładanie dotkliwych sankcji (nie tylko finansowych, ale być może również sportowych, np. walkowerów lub ujemnych punktów w skrajnych i powtarzających się przypadkach świadomego łamania zasad) za nieuzasadnione zamykanie sektorów. W przypadku klubów posiadających status podmiotów miejskich lub korzystających ze znaczącego wsparcia publicznego, organy nadzorcze (np. władze samorządowe) powinny dodatkowo wzmocnić mechanizmy kontroli nad przestrzeganiem przez te kluby regulaminów rozgrywek i zasad fair play, w tym w zakresie przyjmowania kibiców gości.
2. **Wzmocnienie roli niezależnych organów:** Powołanie lub wzmocnienie niezależnego organu (np. w ramach Komisji Ligi lub specjalnej komisji ds. bezpieczeństwa i fair play) odpowiedzialnego za szybkie i obiektywne rozpatrywanie przypadków odmowy przyjęcia kibiców gości, z możliwością natychmiastowej interwencji i zmiany decyzji klubu-gospodarza, jeśli jest ona bezzasadna.
3. **Transparentność decyzji:** Wymóg publikowania przez kluby szczegółowych, udokumentowanych uzasadnień decyzji o zamknięciu sektora gości, wraz z opiniami odpowiednich służb (policji, straży pożarnej), które powinny być weryfikowalne.
4. **Jasne kryteria oceny bezpieczeństwa:** Opracowanie i wdrożenie jednolitych, obiektywnych kryteriów oceny ryzyka związanego z przyjazdem kibiców gości, aby

uniknąć subiektywnych i arbitralnych decyzji. Status "meczu podwyższonego ryzyka" nie może być automatycznym pretekstem do zamykania sektorów.

5. **Odpowiedzialność zbiorowa vs. indywidualna:** Dążenie do skuteczniejszego identyfikowania i karania indywidualnych sprawców ewentualnych incydentów, zamiast stosowania odpowiedzialności zbiorowej w postaci zamykania całych sektorów lub zakazów wyjazdowych dla wszystkich kibiców danego klubu, o ile nie ma ku temu skrajnych i jednoznacznych podstaw.

E. Ograniczenia badania i kierunki dalszych analiz

Autor zdaje sobie sprawę, że na wahania wyników sportowych Wisły Kraków w analizowanych sezonach, oprócz braku wsparcia kibiców na meczach wyjazdowych, mogły wpłynąć również inne istotne czynniki. Przykładowo, w trakcie sezonu 2023/2024 doszło do zmiany na stanowisku pierwszego trenera, co naturalnie mogło zaburzyć rytm pracy zespołu i wpłynąć na jego postawę, przynajmniej w okresie adaptacyjnym. Podobnie, analiza zmian kadrowych wskazuje, że przed sezonem 2023/2024 drużynę opuścił kluczowy zawodnik, Luis Fernandez, odgrywającego ważną rolę w poprzednim, referencyjnym sezonie 2022/2023, w którym strzelił 20 goli i zaliczył 8 asyst. Proces zastępowania tego typu graczy i budowanie nowych schematów gry również mógł mieć przełożenie na osiągnięte rezultaty. Z drugiej strony zespół przed sezonem 2023/2024 został znacząco wzmocniony szeregiem piłkarzy, m.in. Joan Roman (11 goli, 5 asyst), Jesus Alfaro (3 gole, 8 asyst), Szymon Sobczak (10 goli, 6 asyst), Angel Baena (3 gole, 3 asysty), Marc Carbo (lider formacji pomocy). Rolę lidera formacji ofensywnej wypełnił Angel Rodado, autor 25 goli i 4 asyst w sezonie 2023/2024. Miało to wydatne przełożenie w sukcesach klubu – w sezonie 2023/2024 Wisła Kraków, będąc zespołem z drugiego poziomu rozgrywek, zdobyła Puchar Polski. Fakt ten wskazuje na wysoką jakość zespołu oraz warsztatu trenerskiego w sezonie 2023/2024. Co istotne, Puchar Polski zdobyty został poprzez rozegranie 6 meczów w drabince pucharowej – **wszystkie** z udziałem kibiców Wisły Kraków.

Niemniej jednak, niniejsze badanie koncentruje się na jednym, specyficznym czynniku – systematycznym braku zorganizowanych grup kibiców gości – który, w odróżnieniu od wewnętrznej dynamiki sportowej klubu (jak forma zawodników czy zmiany taktyczne), stanowił zewnętrzną, administracyjnie narzuconą i mierzalną w swojej skali barierę. Model Colella et al. (2018), zaadaptowany w niniejszej pracy, pozwala na próbę oszacowania wpływu właśnie tego konkretnego elementu, który dotyczył Wisły Kraków w sposób bezprecedensowy i systemowy na przestrzeni dwóch sezonów. Chociaż inne czynniki niewątpliwie odegrały swoją rolę, skala i ciągłość wykluczeń kibicowskich stanowią unikalną zmienną, której potencjalny wpływ na wyniki sportowe, w świetle przytoczonych badań naukowych, nie może być ignorowany.

F. Konkluzja

Problem systematycznego wykluczania kibiców gości, zilustrowany przypadkiem Wisły Kraków, stanowi poważne wyzwanie dla polskiego futbolu. Raport wyraźnie wskazuje, że systematyczne zakazy uczestnictwa kibiców gości nie tylko wypaczają rywalizację sportową, ale również grożą długotrwałymi negatywnymi konsekwencjami dla całej ligi, wymagając natychmiastowej reakcji ze strony organów regulacyjnych. Przywrócenie zasad uczciwej rywalizacji, transparentności i poszanowania dla wszystkich uczestników piłkarskiego widowiska, w tym kibiców, jest kluczowe dla dalszego rozwoju i wiarygodności tej dyscypliny sportu w Polsce.

Bibliografia

Arrondel, L., Duhautois, R., & Gougnet, L. (2024). How (absent) fans influenced football during the COVID 19 pandemic? *Frontiers in Behavioral Economics*, <https://www.frontiersin.org/journals/behavioral-economics/articles/10.3389/frbhe.2024.1488823/full>

Boyko, R. H., Boyko, A. R., & Boyko, M. G. (2007). Referee bias contributes to home advantage in English Premiership football. *Journal of Sports Sciences*, 25(11), https://www.tandfonline.com/doi/10.1080/02640410601038576?url_ver=Z39.88-2003&rft_id=ori:rid:crossref.org&rft_dat=cr_pub%20%20pubmed

Chacon-Fernandez E., Brunso-Costal G., Duarte A., Sanchez-Oro J., Alonso-Perez-Chao E., (2025). Home Advantage in Football: Exploring Its Effect on Individual Performance. *Applied Sciences*, 14(4), <https://www.mdpi.com/2076-3417/15/4/2242>

Colell, A., Dalton, P., & Giusti, C. (2018). *You'll Never Walk Alone: The Effect of Moral Support on Performance*, https://pure.uvt.nl/ws/portalfiles/portal/26758104/2018_026.pdf

Goumas, C. (2017). Modelling home advantage for individual teams in European football competitions. *Panaeconomicus*, <https://www.clinicalkey.com/#!/content/playContent/1-s2.0-S2095254615001325?returnurl=null&referrer=null>

Grant Thornton. (2024). *Finansowa Pierwsza Liga. Ranking Piłkarski Grant Thornton. Sezon 2023/2024*, <https://grantthornton.pl/wp-content/uploads/2024/11/Finansowa-1-Liga-2023-2024-Raport-Grant-Thornton.pdf>

Humphreys, B. R., Mares, L., & Ruseski, J. E. (2022). *Separating the Crowds: Examining Home and Away Attendances at Football Matches*. SSRN Electronic Journal, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4275076

Peeters, T., & Salaga, S. (2021). *Visitors Out! The Absence of Away Team Supporters as a Source of Home Advantage in Football* (Documentos de Trabajo FCE-UNC, Nro. 299). Universidad Nacional de Córdoba, Facultad de Ciencias Económicas, <https://rednie.eco.unc.edu.ar/files/DT/299.pdf>

Polski Związek Piłki Nożnej. (2013, 20 lutego). *Uchwała nr II/85 Zarządu Polskiego Związku Piłki Nożnej w sprawie zasad udziału kibiców drużyny gości na meczach piłki nożnej szczebla centralnego organizowanych przez PZPN i Ekstraklasę S.A.* Pobrane 19 maja 2025, https://www.pzpn.pl/public/system/files/site_content/635/149-Uchwała%20nr%20II-85%20z%20dnia%2020%20lutego%202013%20r.%20Zarządu%20PZPN%20w%20sprawie%20zasad%20udziału%20kibiców%20drużyny%20gości%20na%20meczach%20piłki%20noż.pdf

Polski Związek Piłki Nożnej. (2023, 18 lipca). *Raport dot. Organizacji i stanu bezpieczeństwa meczów szczebla centralnego PZPN za sezon 2022/2023*, <https://pzpn.pl/federacja/aktualnosci/2023-07-18/raport-dot-organizacji-i-stanu-bezpieczenstwa-meczow-szczebla-centralnego-pzpn-za-sezon-2022-2023>

Polski Związek Piłki Nożnej. (2024, 30 września), *Odpowiedź na pismo Rzecznika Praw Obywatelskich*, https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2024-10/Odpowiedz_PZPN_wisla_mecze_wyjazdowe_odmowy_30_09_2024.pdf

Polski Związek Piłki Nożnej. (2024, 19 lipca). *Raport dotyczący organizacji i stanu bezpieczeństwa meczów szczebla centralnego PZPN za sezon 2023/24*, <https://pzpn.pl/federacja/aktualnosci/2024-07-19/raport-dotyczacy-organizacji-i-stanu-bezpieczenstwa-meczow-szczebla-centralnego-pzpn-za-sezon-2023-24>

Seppo I., Blanchard W. (1986), *“Psychological Momentum and Competitive Sport Performance: A Field Study”*, https://www.researchgate.net/publication/257231784_Psychological_Momentum_and_Competitive_Sport_Performance_A_Field_Study